

REALISM, MAGIE ȘI METAMORFISM ÎN LOSTRITA¹

REALISM, MAGIC AND METAMORPHISM IN LOSTRITA

Iuliana PĂUNESCU(VORONEANU)

Colegiul Național Pedagogic „Regina Maria”, Deva
Regina Maria National Pedagogical College, Deva

E-mail: iulia77sim@yahoo.com

Abstract:

In literature, magical realism is characterized by the presentation of an apparently real universe, in which events and characters may be plausible and credible from a psychological or social perspective, but where supernatural or fantastical elements intervene in the unfolding of the action, thus crafting a reality that includes elements of a nature different from the everyday. Specific to this modern literary genre, fantastical and fabulous events are integrated into a narrative that maintains a credible tone and an objective presentation of reality, aiming to reflect a tendency of the modern novel to transcend the limits of realism by mobilizing elements from fable, folklore, and mythology.

The action in works of this genre takes place within an ordinary, everyday spatial framework, and even at the heart of this normalcy, strange things occur that alter the mundane;

¹ Article History: Received: 01.08.2024. Revised: 05.10.2024. Accepted: 10.10.2024. Published: 15.11.2024. Distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution License CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Citation: PĂUNESCU(VORONEANU), I. (2024). REALISM, MAGIE ȘI METAMORFISM ÎN LOSTRIȚA/ REALISM, MAGIC AND METAMORPHISM IN LOSTRIȚA. *Incursiuni în imaginar* 15. *Magical Realism in Literature*. Vol. 15. Nr. 1. pp. 90-102, <https://doi.org/10.29302/InImag.2024.15.1.3>

No funding was received either for the research presented in the article or for the creation of the article.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

nevertheless, supernatural events lack a realistic explanation. Space and time always exhibit a lack of uniformity, where real, ordinary occurrences follow a thread of inner consciousness, alternating premonitions and memories, drawing the attention of the narrator, characters, and readers.

In Lostrîța, Vasile Voiculescu perfectly illustrates how the traits of magical realism, such as the distortion of space and time, as well as the multiplication of identity, are blended, adding the motif of the double to introduce fantastical elements into the reality, thereby giving them an apparent state of normality. By presenting fantastical events or characters as a credible part of reality, the author maintains the impression of the narrative's veracity.

Keywords: alterity; realism; reality; metamorphosis; edges.

Cuvinte cheie: alteritate; realism; realitate; metamorfoză; granițe.

Realismul magic este un gen literar care ne introduce într-o lume mult mai complexă decât cea a realității cotidiene, prin împletirea cotidianului cu elemente fantastice. Acțiunea se desfășoară într-un mediu cunoscut, care este îmbogățit cu elemente ce depășesc realitatea obișnuită. Universul astfel creat integrează aspecte din viața cotidiană, dar într-un mod în care realitatea familiară se alterează gradual, facilitând apariția unor evenimente neobișnuite ce nu pot fi explicate prin intermediul unor șabloane sau norme realiste.

Lumea familiară cititorului este înfățișată dintr-o perspectivă diferită, prezentând un univers cu caracteristici distincte, explorându-se astfel o realitate alternativă în care atât obiectele, cât și evenimentele, primesc un înțeles mai adânc, revelând mistere ce perturbă constant calmul cotidianului obișnuit. Scriitorii

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

aparținând realismului magic apelează la diverse tehnici pentru a adăuga o dimensiune suplimentară, oferind o viziune nouă asupra realității, conturând un univers în care nu există limitări temporale, iar elementele irealității sunt integrate în mod natural în cadrul realității.

Există o serie de opere aparținând acestui gen literar, prin intermediul cărora, oamenii au manifestat de-a lungul timpului, diverse forme de reacție în fața tainelor și miracolelor lumii acvatice, de la fascinație la teamă, în lipsa unei explicații logice. S-a adăugat apoi tenta de senzational, având ca efect o inevitabilă distorsionare a informației trecute de la un individ la altul și o literatură abundentă în creaturi ale apelor, sirene, zâne, monștri sau alte entități marine, de cele mai multe ori având implicații malefice în viața oamenilor.

Asociate elementului apă, sirene, melusine, ondine, nimfe, știmate, duhuri ale mediului acvatic, ele pot călăuzi, seduce și distruge muritorii, fie călători peste mări sau oceane, fie locuind în jurul apelor. Aceste entități trezesc în ființa umană o imaginație creatoare vie, atrăgând prin fascinație, reaprinzând dorința revenirii la starea primară, comuniunea cu natura, dobândirea perfecțiunii androginice și aspirația de a-și învinge condiția, de a atinge absolutul. Tragismul intervine în momentul în care, fie ea o sacrifică, fie se sacrifică pentru salvarea ființei iubite, fără a atinge idealul iubirii, împlinirea definitivă, perfecțiunea.

În legendă, Meluzina are ba coadă de pește, ba de șarpe, respectiv este jumătate om, jumătate animal. Ea apare uneori chiar numai ca șarpe... provoacă furtuni, se pot transforma, pot vindeca boli incurabile și cunosc viitorul. Întrucât *serpens mercurialis* al alchimiștilor este numit nu rareori «virgo» și reprezintă sub aspect de Meluzină (deja

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

înaintea lui Paracelsus), capacitatea lor de transformare și arta lor de a vindeca sunt importante în măsura în care tocmai aceste particularități sunt afirmate cu tărie și despre Mercur. (Jung, 2017, pp. 211-212).

Un pește răpitor, din familia Salmonide, care a fost în pericol de dispariție pentru o lungă perioadă de timp, lostrița, reprezintă pentru unii cititori doar personajul fantastic din povestirea cu același nume a lui Vasile Voiculescu, fiind o apariție argintie, strălucitoare, care pune stăpânire pe mințile unui flăcău de pe Bistrița. Actul scufundării în apă, simbioza cu mediul acvatic, a stat la baza povestirii *Lostrița*, în care realul și fantasticul, elemente solide și inseparabile, coexistă deopotrivă.

În povestire, firul narativ este foarte simplu. Aliman, un tânăr pescar, încearcă de mult timp să captureze o lostriță fermecată care „a ademenit multă lume”, „de la pescari iscusiți la copii neștiutori și care, furați de strălucirea ei, s-au înecat în apele Bistriței, ca o jertfă, ea fiind „nesătulă de carne de om”. (Voiculescu, 1989, p. 289), dar fără succes. După o vreme, peștele dispăre din ape și în locul lui, apare o fată de care Aliman se îndrăgostește instantaneu. Povestea lor de dragoste este întreruptă brusc de apariția mamei fetei și fata dispăre din nou. Aliman se căsătorește cu o altă fată, însă lostrița reapăre în ziua nunții. Aliman se aruncă în apă după ea, dar se îneacă. Aceasta ar fi o interpretare realistă dar insuficientă, a poveștii. În esență, povestea nu se referă doar la un pește sau la o fată, ci la o existență care sfidează realitatea.

Realismul magic este prezent în povestire prin îmbinarea elementelor fantastice cu cele realiste. La momentul când a scris această povestire, după numeroase peregrinări prin țară, scriitorul a avut ca punct de pornire

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

a narațiunii legenda „dracului din baltă”, populară în partea de nord a țării, pe care pescarii de pe malul Bistriței o transmit de câteva generații, îmbogățită constant cu detalii interesante, așa cum cer închipuirile oamenilor mereu avizi de întâmplări nemaiauzite și nemaîntâlnite. Spiritele rele ale apei pot pedepsi oamenii, având influență negativă asupra existenței acestora. Lostriței i se atribuie astfel o aură de legendă, fiind corespondentul acvatic al ielelor, al zânelor sau al mrenelor care îi pot vrăji pe tineri, la fel cum zburătorii seduc tinerele fete.

Personajul central al povestirii este lostrița, o creatură fabuloasă, cu trăsături supranaturale, înzestrată cu puteri magice, care atrage și fascinează personajele umane, exercitând o influență profundă asupra mentalității comunității. Deși este mai mult absentă pe parcursul acțiunii, aceasta rămâne un subiect constant de discuție în rândul sătenilor, cu influență asupra destinului acestora.

Evenimentele fantastice sunt expuse într-o manieră credibilă, devenind o parte firească a vieții cotidiene. Voiculescu reușește să creeze o atmosferă în care magia și realitatea coexistă într-un mod armonios. Pentru Aliman, apariția malefică este un pește pe care nu îl poate prinde în chip firesc, deci este un absolut care i se refuză, fiind considerat o creație a diavolului sau a Satanei, reprezentând prima ruptură în realitate. Apare și dispare în apele Bistriței, eroul aflându-se într-o stare de tensiune și neliniște care îl macină treptat. Păstrându-și amprenta arhaică, lostrița rămâne „fabuloasă, nu-și găsește astâmpăr, când fulgerând ca o sabie bulboanele, când odihnindu-se pe plavii, cu trup de ibovnică întinsă la soare (...)” (Voiculescu, 1989, p. 296), o tentație veșnică.

Lostrița se ascunde în ape puțin adânci pentru a se lăsa văzută, după care se retrage în adâncuri, atrăgând oamenii într-o capcană. Este ca și cum lostrița plutește

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

între legendă și realitate, între trecut și prezent. Această creatură fabuloasă nu este remarcabilă doar prin faptul că supraviețuiește mereu, ci și pentru că există doar un singur exemplar în apele Bistriței. Este descrisă drept un animal fantastic, dar totuși adevărat, îndeplinind nevoia de verosimil: „o nagodă cu înfățișare de lostrită. De sus de la izvoare și până dincolo de Piatra, peștele naibei se arăta când la bulboane, când la șuvoaie, cu cap bucălat de somn, trup șui de șalău și piele peștrită auriu, cu bobite roșii-ruginii, ca păstrăvul”. (Voiculescu, 1989, p. 289).

Un alt element fantastic, pactul lui Aliman cu diavolul, intervine în poveste prin prezența celor două elemente intermediare: vrăjitorul și lostrita de lemn. Ritualurile magice legate de lostrită adaugă un strat de misticism, fiind acceptate ca parte integrantă a lumii povestite, întărind ideea că realul și fantasticul sunt indisolubil legate.

Metamorfozarea lostritei în femeie nu e descrisă direct; sugerată, ea e în acord cu substratul arhetipal al universului imaginar voiculescian. Între simbolurile generate de aspectul negativ al feminității acvatice e și acela al peștelui transformat în femeia fatală și funestă, purtând în sine promisiunea fericirii, în măsura în care e legat de arhetipul coborârii și al întoarcerii la izvoarele originare-în materia primordială. (Durand, 1998, pp. 91-95)

Metamorfoza totală este realizată prin procedeul suprapunerii în portretul **fetei-lostrită**, unde planurile uman/ animal sunt înfățișate în interferență, dar printr-un proces de oglindire. E „un joc ambiguu al imaginii lostritei care pare când pește, când fată, niciodată fată și pește în același timp”. (Zaharia-Filipaș, 1980, p. 232). În acest caz, „centrul personalității” nu este Eul conștient ci inconștientul pulsional, sediul pulsiunilor reductibile la sexualitate și că trăirile psihice sunt rezultatul jocului lostritei sau dinamicii acestor pulsiuni care se cer imperios

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

a fi satisfăcute. Personajul real, Aliman, este cuprins de febra căutării împlinirii dorințelor, oscilând între eros și thanatos, fiind fascinat, sedus, atras și manipulat de această faptură care aparține acvaticului.

Meluzina, Shakti cea înșelătoare... nu mai are voie să stea față-n față cu adeptul, ademenindu-l cu înfățișarea sa, ci trebuie să devină ceea ce a fost dintotdeauna: și anume parte a întregului său...nu mai este vorba despre nimic ce poate fi înțeles discursiv, ci despre o trăire pur și simplu imposibil de redat, de a cărei natură aparține sentimentul eternității sau atemporalității irevocabile.” (Jung, 2017, pp. 214-215)

Povestirea abordează teme precum iubirea, sacrificiul și destinul, utilizând simboluri magice pentru a le sublinia. Lostrița devine un simbol al dorințelor și temerilor umane, reflectând complexitatea sufletului uman. Acțiunea este concepută ca un joc al ogindirii: echivocul e întreținut nu numai prin suprapunerea uman/animal reprezentată portretistic, ci și printr-un sistem de coincidențe rezultate din organizarea materiei epice; planurile se multiplică și ele-uman/animal/demonic. Astfel, prezența lostriței în apă coincide cu salvarea miraculoasă a lui Aliman de la înec și cu norocul acestuia la pescuit; ascunderea ei în străfunduri coincide cu dispariția momelii pentru peștii din baltă și devastarea capcanelor care par distruse de mână omenească. Când cufundă în râul învolburat dublul de lemn al peștelui magic, eroul se leapădă de lumea lui Dumnezeu. După desăvârșirea ritualului magic, un pact cu diavolul de fapt, pe ape apare o față fără identitate.

Sfidându-și condiția, eroul, pasionat al absolutului în dragoste încearcă imposibilul, trecerea într-o ordine superioară de existență. Vibrațiile energetice tind să se

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

materializeze și atrag magnetic spre sursa emițătoare de vibrații asemănătoare. Însă dragostea dintre un muritor și o ființă care poate aparține unei alte lumi, nu se poate realiza, sfârșind tragic.

Ileana, fata sălbatică de care tânărul se îndrăgostește și care devine idealul său în iubire, are trăsături care amintesc de lumea peștilor: părul răsfirat pe umeri „ca niște șuvoaie plăvițe”, ochii verzi-aurii „dar reci ca de sticlă”, dinții „albi, dar ascuțiți ca la fiare (...)”. Era frumoasă, cu chipul poate cam bucălat, șuie, cu trupul lung, mlădios și despicătura coapselor sus ca la buni înotători” (Voiculescu, 1989, p. 292). Ea nu are decât nevoi primare, instinctive. „Era sălbatecă. Cu multe ascunzișuri și taine. Și totuși, nu știa nici cum o cheamă. Îi dase de la el numele Ileana.” (Voiculescu, 1989, p. 292). Efectul aparent benefic, vizibil asupra lui Aliman, în ipostaza unui om împlinit sufletește, se datorează prezenței fetei și iubirii pe care el i-o poartă. Însă fata nu are alte aspirații, nu are dorințe de realizare, ea doar trăiește clipa pasională. Trezește în Aliman dorința întemeierii unei familii, dar ea nu vrea să respecte rânduieșile creștine: „Ea știa de ibovnic și de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise ea pe lume”. (Voiculescu, 1989, p. 292). „Himera” nu vrea să audă de preot și de biserică, ceea ce constituie un semn al apartenenței ei la categoria diabolicului. (Rotaru, 1993, p.80).

Dragostea dintre cei doi e trăită cu o intensitate nefirească. Aliman este un pasionat al absolutului în dragoste. Sfidându-și condiția, eroul încearcă imposibilul, trecerea într-o ordine superioară de existență. Vibrațiile energetice tind să se materializeze și atrag magnetic spre sursa emițătoare de vibrații asemănătoare. Însă dragostea dintre un muritor și o ființă care poate aparține unei alte lumi, nu se poate realiza, sfârșind tragic.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Ambiguitatea lostriță-femeie este evidențiată de descendența acesteia, ea venind de la izvoarele Bistriței aurii (timpul zero), este trasă la răspundere de mama care vine după ea, pentru că și-a părăsit eternitatea, „avuțiile ca să se lipească fără rușine de sărăcia și neamul prost al oamenilor de aici”. (Voiculescu, 1989, p. 293). Renunțarea fetei la tot ce are legătură cu lumea ei reprezintă pierderea condiției privilegiate, superioare omului.

Dispariția fetei coincide cu reapariția lostriței, care, din apele învolburate îl privește pe flăcău „cu ochi omenеști”, redeşeptându-i, în suflet și în trup amintirea iubitei sale. „Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul țintă în Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerând apele, spre el.” (Voiculescu, 1989, p. 293). Pentru a-și atinge idealul înalt, prinderea lostriței, Aliman se sacrifică, căzând pradă apelor. Persistă întrebarea referitoare la distrugerea lui Aliman, o „ambiție nesăbuită a vânătorului prea orgolios sau dragostea cu o ființă nepotrivită?” (Zaharia-Filipaș, 1980, p. 224). La nivelul simbolic, lostrița reflectă idealul, visul, absolutul la care aspiră fiecare ființă umană. Soarta lui Aliman este condusă în mod fatidic chiar de idealul său. El încearcă să atingă imposibilul, sfârșitul tragic semnificând faptul că atingerea idealului se face numai prin sacrificiul propriu.

Lostrița reprezintă pentru Aliman, pe rând, un vânat, o întruchipare a diavolului, o iubită, apoi, iarăși un vânat, pentru ca în final să devină ceva mai mult decât toate acestea, „probabil un ideal care valorează mai mult decât o viață banală de pescar” (Zaharia-Filipaș, 1980, p. 229). Am putea spune că lostrița este natura însăși, care îl domină și îl înfrânge în cele din urmă pe Aliman. Recompunerea întregului împinge explicația logică în planul supranaturalului: lostrița și fata sălbatică sunt întruchipări ale unui duh malefic, „cu o corporalitate

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

ațăătoare, periculoasă”, care „lucrează prin vrăji ale corpului, ale materiei”. (Simion, 1979, p. 295).

Aliman se îndrăgostește de ceea ce lipsește animei lui și ar vrea inconștient să dobândească perfecțiunea sa androgenică. Bachelard numește acest proces „proiecție psihologică”, bazată pe mecanismul imaginației. Respectiv, nu iubim omul real, ci omul pe care l-a conceput imaginația noastră, „printr-un transfer interior”, de la instanța reală la cea ficțională. O „reverie idealizantă”, cum o numește Bachelard, face ca să-l vedem pe celălalt drept sufletul nostru pereche. „Reveriile de idealizare” însă nu funcționează la nesfârșit. Când proiecția imaginară a celui alt formează un clivaj dureros cu realitatea celui alt, vorbim de dramele cuplului.

Gaston Bachelard explică acest mecanism imaginar uman, inclusiv al celui erotic, imaginea lostriței fiind un produs arhetipal ale imaginației, ascuns în străfundurile ființei lui Aliman, puternic încărcat afectiv, având energie de vis și reverie (animus-anima) și forță de semnificare. Conduita lui Aliman este condiționată de imaginea lostriței și determinată de mediul exterior. Mecanismul erotic este elucidat prin proiecția arhetipală animus-anima. Reveria profundă se situează sub semnul animei, a femininului care protejează ființa. Arhetipul animus-anima denotă androgenitatea primară a ființei umane. Aceste concepte țin de reveria idealizantă: „dacă vrem să înțelegem reveriile ființei care iubește, care ar vrea să iubească, care se mândrește că nu este iubită așa cum iubește, energiile și virtuțile lui anima și ale lui animus trebuie evocate în idealizarea lor”. (Bachelard, 2005, p. 95).

Lostrița se dovedește a fi o lucrare emblematică pentru realismul magic în literatura română. Prin îmbinarea subtilă a elementelor fantastice cu realitatea cotidiană, Voiculescu creează un univers narativ în care granițele dintre realitate și imaginație sunt fluidizate.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Distorsiunile spațiale și temporale, alături de motivul dublului, sunt utilizate pentru a introduce și a integra elemente supranaturale într-un context familiar, conferind astfel o nouă dimensiune realității descrise. Această tehnică permite explorarea unor teme profunde și complexe, invitând cititorii să reflecteze asupra naturii realității și a percepției umane.

Referințe:

Bachelard, G. (2005). *Poetica reveriei* [The poetics of reverie]. Pitești: Editura Paralela 45.

Chevalier, J., Gheerbrant, A. (1995). *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere* [Dictionary of symbols. Myths, dreams, habits, gestures, shapes, figures, colors, numbers], vol. 3, P-Z. Trad. de Daniel Nicolescu, Micaela Slăvescu. București: Editura Artemis.

Evseev, I. (1994/2001). *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale* [Dictionary of cultural symbols and archetypes]. Timișoara: Editura Amarcord.

Fraim, J., Jung C. (1969). *The Psychology of Transference*. Princeton University Press.

Durand, G. (1998). *Structurile antropologice ale imaginarului* [Anthropological structures of the imaginary]. București: Editura Univers Enciclopedic.

George, A. (1982). *Masca (Proză fantastică românească)* [The Mask (Romanian fantastic prose)]. București: Editura Minerva.

James, W. *The Principles of Psychology*, Vol. II, p. 202, Etext Conversion Project – Nalanda Digital Library.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

James, W. (1985). *The Varieties of Religious Experience, in The Works of William James*, (WWJ 15). Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.

Jung, C. (2017). *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice* [Complete works 13. Studies on alchemical representations], traducere din germană de Daniela Ștefănescu, București: Editura Trei.

Ocinic, M. (2000). Fantasticul în povestirile lui Vasile Voiculescu [The fantastic in Vasile Voiculescu's stories]. În *Cercetări de limbă și literatură* [Language and Literature Research]. Tomul XI, 2000, serie nouă. Oradea: Editura Imprimeriei de Vest, pp. 283-298.

Osnaga, B. (1997). *Nuvela fantastică românească (Eminescu – Eliade – Voiculescu)*. [Romanian fantasy novella (Eminescu – Eliade – Voiculescu)]. Brașov: Editura Orientul Latin.

Dan, S.P. (1975). *Proza fantastică românească* [Romanian fantastic prose]. București: Editura Minerva.

Postelnicu, G. (2012). *Viața și opera lui Vasile Voiculescu* [The Life and Work of Vasile Voiculescu]. București: Editura Europress Group.

Rotaru, I. (1993). *Vasile Voiculescu-comentat* [Vasile Voiculescu-comments]. București: Editura Recif.

Tupan, M.-A. (2009). *Modernismul și psihologia. Încercare de epistemologie literară* [Modernism and Psychology. An attempt of literary epistemology]. București: Editura Academiei Române.

Zaharia-Filipaș, E. (1980). *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu* [Introduction to Vasile Voiculescu's works]. București: Editura Minerva.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

~~~~~
Iuliana VORONEANU (PĂUNESCU) holds a PhD in Philology with a thesis on Vasile Voiculescu's short tales at *1 Decembrie 1918* University of Alba Iulia (2022) and at present being admitted to postdoctoral studies of advanced research. She graduated from *Lucian Blaga* University of Sibiu. She is a teacher of English at *Regina Maria* National Pedagogical College, Deva, with several important responsibilities in the pre-university field. Since 2020, a member of *Speculum* Research Center on the Imaginary, Alba Iulia. During the last years, she has published several articles in specialized periodicals and a book and she has also participated in national and international conferences. She is an author of auxiliaries for teaching English, and a keen researcher in Romanian fantasy literature.